

na mrliču se sedaj ne da več dokazati, je li imela ženska ob smrti mesečino ali pa je izvirala krvavitev iz katerega družega vstroja.

Na podlagi tega mnenja se je preiskava ustavila in čeprav se je skoro vsako leto do 1883. na zahtevo sestre rajнке obnavljala, ni bilo moči obdolžencu dokazati krivde.

Dvie oblasti — stranke.

(Prinos jezikovnom pitanju u Primorju.)

Nazad nekoliko vremena, mislim tekom godine 1898, bio ja došao nalog državnim odvjetništvom u Trstu i Rovinju, da proti slovenskim odnosno hrvatskim optuženikom moraju i ona nastupati u slovenskom odnosno hrvatskom jeziku. Malena i pravedna stvar, ali ipak smatrana kao grom iz vedra neba ne samo u krugovih talijanskih odvjetnika, nego i kod samih dotičnih državnih odvjetničkih.

Nu, reko bi graničar, »Befehl je Befehl«, i mi smo čuli iz ustiju javnih tužitelja u Trstu i Rovinju par rieči u našem jeziku, kad se je sudilo našeg čovjeka. Velim par rieči, jerbo gospoda drž. odvjetnici tumačili su nalog posve restriktivno: nastupali su na razpravah baš ko i prije, obćili su sa sudom i držali svoje rekvizitorije samo u talijanskom jeziku, a tek na koncu su predlagali — ala milosti! hrvatski ili slovenski, neka se optuženik proglašuje krivim polag optužnice.

Kad su to vidili talijanski odvjetnici počeli su vikati, a naši državni odvjetnici bogme zaboravili ministarski nalog i postavili stvari u prijašnje stanje. I sada naši ljudi, koji sjede na optuženičkoj klupi, nećuju iz ustiju tužitelja niti konačnog predloga u svojem jeziku, nego se moraju zadovoljiti sa time, da im predsjednik protumači osudu sa suhim: »dobili ste toliko mjeseca« i to je sve. Treba bo znati, da je i ciela konačna razprava biva vodjena te osuda proglašena samo u talijanskom jeziku.

Stvar je vrlo škakljiva i napast je velika da se predju granice pravničkog lista te da se zamahne oštrijom šibom nego

li suhoparnimi §§. Ali ja neću, da zlorabim gostoljubivost »Slovenskog Pravnika«, ja neću da zalazim na polje narodno-političko: ja ću samo da navadjanjem činjenica i stanovitih zakonskih ustanova pokažem prstom na neprilike u krojenju pravice medju Slovenci i Hrvati austro-ilirskoga Primorja i to u jezikovnom pogledu, a sa strogo pravničkog stanovišta.

Mnogi će se oglasiti, da je to ipak politička stvar, a to su strašivice i puzavci, koji se boje sami svoga hlada: tu politika neima posla, tu se neradi o prepornom pitanju medju dvijema strankama, koja se bore na političkom mejdanu, tu nije spor medju nama i Talijani, nego tu ide za pravo ustanovljeno u zakonu, za odnošaj medju narodom našim i c. k. oblašću, za pravo gradjana i dužnost oblasti.

Ta čemu zakoni, ako se nesmijemo pozivati na nje, čemu pravo, ako ga nesmijemo zahtjevati odnosno vršiti? Oblast pak je za to odredjena, da budno bdije nad zakonom i vršenjem prava ili dužnosti, što iz njega iztiču ili se na njem osnivaju.

Ali moglo bi se reći, da sam zašao s pravoga puta i da sam zaboravio na naslov ovih redaka, ako nesvrnem svoje razlaganje na dvie oblasti, koje su ujedno stranke.

Na prvi će mah svaki uvidjeti da kanim govoriti o državnom odvjetničtvu i o financijalnoj prokuri: oblasti su oboje po značaju i ustroju, po imenu i namještenju; a opet su oboje i stranke po nastupu svome u pravnih odnošajih državljana s jedne, i države s druge strane; državno odvjetništvo na kaznenom, financijalna prokura na gradjanskom polju.

Kod nas u Primorju vladaju čudni odnošaji u pogledu jezika, pa netreba se snebivati niti nad načinom, kakvo mjesto ili kakvo štovanje davaju državna odvjetništva i financijalna prokura našem jeziku, to jest jeziku ogromne većine pučanstva. Čini se, da kod njih nevalja članak 19 temeljnih državnih zakona, da je ravnopravnost za nje mrtvo slovo, da nevalja kršiti njihovog čistog talijanskog obilježja. Trideset je godina prošlo, da je ravnopravnost proglašena, a državna odvjetništva u Trstu i Rovinju do današnjega dana nisu podniela niti jedne optužnice u hrvatskom ili slovenskom jeziku, premda je žalibože istina, da su tužila daleko više Hrvata i Slovenaca nego ljudi druge narodnosti. Tko poznaje naše temeljne državne zakone, tko zna za ustanove našega kaz-

nenoga postupnika, tko s druge strane vidi kakvi su narodnostni odnošaji u ovih krajevih, taj se nemože snaći pred takvim juridičkim »nonsens«-om.

Obtuženik jest u kaznenom postupanju ona točka, okolo koje se ima sve vrtjeti; jezik obtuženika ima biti ravnanjući s postupkom, naravski ako je istodobno običajan u okružju dotičnoga suda. Što obtuženik i njegov jezik? Čovjek neka samo šuti, pravica se kroji, njemu je dosta da zna, koliko ima odsjesti ili hoće li na vješala! Iztražni sudac izpituje okrivljenika putem sudbenog sluge kao tumača; na konačnoj razpravi opet neide bez tumača. Nepazi se na to, da bi obtuženik znao, što se oko njega događa: dosta je da gospoda doznaju što on kaže, a sve drugo je njihova skrb.

Ali naša državna odvjetništva griše još više. U zadnje vrieme pišu se zapisnici u iztražnom postupku na nekih sudovih, kao n. pr. Komen, Sežana, Podgrad u slovenskom jeziku. To se događa jedno radi toga, što je narod sviestan svojih prava, a drugo, što su njeкои mladji sudci sviestni svoje dužnosti. Svakako je dobar početak.

Kad takov iztražni postupak dodje u ruka državnom odvjetniku u Trstu, nebi li bilo posve naravno, da on sastavi obtužnicu u slovenskom jeziku? Nećineći toga krši zakon i nieće pravo Slovcu: ili bo zna slovenski, a tad je njegova talijanska obtužnica prkosna protuzakonitost ili nezna slovenski, a tada njegova obtužnica se netemelji na spisih o iztražnom postupku. U jednom i u drugom slučaju vriedja se zakon i nitko nemože jamčiti, da obtužnica odgovara posljedkom iztrage.

Ostracizam koji vlada na državnom odvjetničtvu proti našem jeziku, vlada v istoj ako ne u većoj mjeri i na financijalnoj prokuri.

Ona ima dosta posla s našimi ljudi: pravda se s njimi, goni ih na izplatu raznih dugova. I tu treba opetovati, što sam rekao glede državnog odvjetništva: trideset je godina prošlo, da postoji čl. 19 temeljnih prava državljana, pa ipak financijalna prokura u Trstu nije do današnjega dana podigla koju tužbu ili podnesla koji ovršni predlog proti našim ljudem u Primorju u hrvatskom odnosno slovenskom jeziku! Baš bi se moralo reći, da Hrvati i Slovenci nisu za drugo u Primorju nego, da plaćaju svoj danak u krvi i u novcu, pa da šute na sve ostalo, jer sve ostalo netiče

se njih! Ali gdje smo? Zar neživimo u ustavnoj državi, u kojoj valjaju zakoni? Ta, za Boga miloga, zakon govori jasno, zakon poznaje državljane jednakopravne, zakon neveli nigdje, da Slovenci i Hrvati moraju trpiti jaram talijanskoga jezika ili, ako neide drugašije, niemačkoga.

Jedini izgovor, što bi doniekle bio opravdan od strana predstavnika državnog odvjetništva i financijalne prokure, bio bi taj, da su to procesualne stranke, kojim je slobodno rabiti koji jezik hoće.

Ali to nestoji: državno odvjetništvo i financijalna prokura jesu stranke samo u toliko, u koliko je njihov nastup jednolik nastupu procesualnih stranaka, nu time negubi se njihov značaj, njihova narav oblasti. A za oblast kano i pred oblašću nesmje biti razlike u pogledu jezika državljana, jerbo takve razlike zakon nepoznaje, dok se radi o t. zv. zemaljskih jezicih.

Postupak spomenutih dviju oblasti kod nas u Primorju u jezikovnom pitanju nije nipošto postupak dostojan oblasti, nego baš protivno: to je postupak strančarskih stranaka. Ali tada nebi smjela imati cimera sa nadpisom: »c. k.« (i to naravski samo u talijanskom jeziku) nego bi se imala prozvati: »oblasti-stranke za očuvanje talijanštine u c. k. uredih.« Taj drugi naslov bi se bolje pristojao, jer bi odgovarao istini.

I sbilja čini se da je to očuvanje talijanštine bila njegda zadaća naših državnih odvjetnika i financijalne prokure, jer su valjda smatrali, da je talijanština uredovni njihov jezik, i da se nesmje kršiti starodavnog običaja. Zato smo vidili, da je financijalna prokura v Trstu prva bila protivna slovenskim upisom u gruntovnici, kad ih je početkom osamdesetih godina počeo provadjati tadašnji sudac sežanski, zato se je ona otimala najviše proti zahtievom u jezikovnom pogledu naših občina i naših crkvenih uprava, zato mogu i danas na njoj služiti ljudi koji nepoznaju niti malo našega jezika. I to Vam je c. k. oblast u pokrajini, gdje je ogromna većina pučanstva slovenska ili hrvatska!

Zato smo doživili, da baš državni odvjetnici zahtievaju kaznene iztrage u talijanskom jeziku, makar išlo za kožu najradikalnijega Slavena, a gdje nemogu biti talijanske, radje vide niemačke nego li slovenske; zato vidimo stranački sastavljene listine prototnika, iz kojih su malne izključeni Hrvati i Slovenci; zato je mo-

guće da zastupnik državnog odvjetništva u Trstu zagovara na sudu zapljenu hrvatskih ili slovenskih novina u talijanskom jeziku, akoprem se u takih slučajevih vodi od strane suda razprava u jeziku dotičnih novina i akoprem taj isti zastupnik državnog odvjetništva, dodje li prilika da zagovara zapljenu niemačkog lista, govori niemački a ne talijanski.

Ali zar se nemože oblast otresti izključivosti talijanskog jezika? Nijedan zakon nepropisuje toga, da bi talijanski jezik bio uredovni za oblasti u Primorju, a tobože starodavni običaj nije nego starodavna nepravda, što se je dogadjala našem narodu kano i drugim prije godine 1848 odnosno, da predjemo dobu absolutizma, prije godine 1867. Narodnostno načelo netrpi takvih starodavnih običaja, koji ubijaju dušu naroda, i to načelo zado-bilo je kriepost zakona u Austriji, baš u članku 19 temeljnih državnih zakona.

Trst, 7. listopada 1899.

Dr. I. Z.

Šopek vrhovno - sodnih razsodil

k civilnopravnemu in eksekucijskemu redu.

(Dalje.)

62.) Razs. od 14. februvarja 1899. l., št. 1127.

Na § 530. št. 7. civ. pr. r. oprto obnovno tožbo je po §-u 532. odst. 2. civ. pr. r. vložiti na sodišči višje inštanice, ko je le-t o izreklo na podlagi v nižji inštanci storjenega dejanskega stanja obnovnemu tožitelju neugodno odločbo, čije odpravo le-ta zahteva (§ 536. št. 5. civ. pr. r.).

63.) Razs. od 28. februvarja 1899. l., št. 3131.

Določbe §-a 527. odst. 2. civ. pr. r. ni uporabljati v postopanju o tožbah radi motenja posesti (§ 518. c. pr. r.).

64.) Razs. od 28. februvarja 1899. l., št. 2980.

Dokler še ni uvedena prisilna uprava v najem dane hiše, je dopuščeno zvršilo z rubežnijo in preodkazom v bodoče dospelih najemninskih terjatev. — (§-a 294., 303. eks. r.).